

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

ISSN 1857-7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

ГОДИНА 5

БРОЈ 5

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

ISSN 1857-7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2018

ГОДИНА 5

БРОЈ 5

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА**

За издавачот:

проф. д-р Блажо Боев,
проф. м-р Антонијо Китановски

Главен и одговорен уредник:

проф. м-р Антонијо Китановски

Одговорни уредници и редакциски одбор:

проф. д-р Стефанија Лешкова-Зеленковска
проф. м-р Валентина Велковска-Трајановска
проф. м-р Горанчо Ангелов
проф. д-р Владимир Јаневски
проф. д-р Илчо Јованов

Јазично уредување:

Лилјана Јовановска

Техничко уредување:

Славе Димитров
Благој Михов

Редакција и администрација:

Универзитет „Гоце Делчев” - Штип
Музичка академија
бул „Крсте Мисирков” 10-А
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија

СОДРЖИНА

Стефанија ЛЕШКОВА-ЗЕЛЕНКОВСКА, Валентина ВЕЛКОВСКА-ТРАЈАНОВСКА ИСТОРИЈАТОТ И РАЗВОЈНИОТ ПАТ НА ГУДАЧКИТЕ ИНСТРУМЕНТИ: ВИОЛОНЧЕЛО И КОНТРАБАС (2)	5
Тихомир ЈОВИЌ ПОЛИФОНИЈАТА ВО КОМПОЗИЦИЈАТА ДОЈДОВМЕ ЗА МЕШАН ХОР ОД ТОМИСЛАВ ЗОГРАФСКИ	11
Гоце ГАВРИЛОВСКИ УПОТРЕБА НА ФОЛКЛОРНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ И УМЕТНИЧКАТА ТРАНСПОЗИЦИЈА НА ФОЛКЛОРОТ ВО ВТОРИОТ СТАВ „ЛАМЕНТОЗО“ ОД СИМФОНИЈАТА БРОЈ 5, НА КОМПОЗИТОРОТ ТОМА ПРОШЕВ	17
Ивана ЈАНКОВ ДРАМАТУРГИЈА И НЕЈЗИНИОТ РАЗВОЈ НИЗ ОСОБЕНОСТИТЕ НА МУЗИЧКИТЕ И ВОНМУЗИЧКИТЕ ИЗРАЗНИ СРЕДСТВА ВО КОМПОЗИЦИЈАТА „МАКЕДОНСКО ОРО“ ЗА МЕШАН ХОР ОД КОМПОЗИТОРОТ ТОДОР СКАЛОВСКИ.....	27
Зоран НАСТОВ АСПЕКТИ НА ХАРМОНСКИОТ ЈАЗИК НА ПРВИОТ СТАВ ОД СУИТАТА БР. 2 ОД БАЛЕТОТ „ЛАБИН И ДОЈРАНА“ ОД КОМПОЗИТОРОТ ТРАЈКО ПРОКОПИЕВ	33
Александар ТРАЈКОВСКИ ПАВЛИНА АПОСТОЛОВА - ИНТЕРПРЕТАТОР НА 40 УЛОГИ НА МАКЕДОНСКАТА ОПЕРСКА СЦЕНА	39
Дуња ИВАНОВА КОНТЕКСТОТ КАКО ПРЕДУСЛОВ ЗА МУЗИЧКО ДОЖИВУВАЊЕ	47
Милица ШКАРИЌ и Елена ЕФРЕМОВА МУЗИЧКА ПИЈАНО ТЕРАПИЈА: СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ СО ПОЧЕТНИК ПО ПИЈАНО НА 9 - ГОДИШНА ВОЗРАСТ	53
Бисера ИВАНОВА ФОРМА, ОРНАМЕНТИКА, АРТИКУЛАЦИЈА И ДИНАМИКА КАЈ ИЗБРАНИ СОНАТИ ОД ДОМЕНИКО ЧИМАРОЗА	61
Петре ШТЕРЈОВ КОНЦЕРТ ЗА ПИЈАНО И ОРКЕСТАР БР. 2 ОП. 21 ВО ЕФ-МОЛ ОД ФРЕДЕРИК ШОПЕН	65
Петар ТРБОЈЕВИЌ МУЗИКАТА НА ФИЛИП ГЛАС, МИНИМАЛИЗМОТ И ТИРОЛСКИОТ КОНЦЕРТ ЗА ПИЈАНО И ОРКЕСТАР	71
Ивана МИЛОШЕВИЌ ВЛИЈАНИЕТО НА ПЕЕЊЕТО ВО ХОР ВРЗ КОГНИТИВНОТО И ЕМОЦИОНАЛНОТО СПОЗНАВАЊЕ НА ДЕЦАТА	75

Лидија ЈОРДАНОВА УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТЕОРИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ОРИЕНТАЦИЈА	81
Горанчо АНГЕЛОВ ФАРИЗ ХАЈРУЛА – ЗУРЛАЦИЈА И ИЗРАБОТУВАЧ НА „КАБА“ ЗУРЛИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА	91
Владимир ЈАНЕВСКИ МАШКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО МАКЕДОНСКАТА ЕТНОКОРЕОЛОШКА КЛАСИФИКАЦИЈА	103
Стојанче КОСТОВ КРАТОК ОСВРТ НА ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА ВО ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ РАДОВИШКО ПОЛЕ	109
Христијан НИКОЛОВСКИ ИСТОРИСКИ АСПЕКТИ НА КИНЕТОГРАФИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА	115
Силвестер ПРОЛЕ ЕТНОКОРЕОЛОШКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ОРАТА ВО РАДОВИШКОТО СЕЛО ГАБРЕВЦИ	121
Љупка СТЕФАНОВСКА 47 ГОДИНИ РЕПУБЛИЧКИ ФЕСТИВАЛ НА НАРОДНИ ИГРИ И ПЕСНИ „ИЛИНДЕНСКИ ДЕНОВИ“ – БИТОЛА (1971 – 2018)	125
Горан ВАСИЛЕСКИ ИВАНДЕНСКИТЕ ЖЕНСКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО ПРИЛЕПСКО-БИТОЛСКО ПОЛЕ И ЖЕЛЕЗНИК	131
Тијана ЈАНЕВСКА ОРОВОДНАТА ПЕЈАЧКА ТРАДИЦИЈА ВО ПРЕДЕЛОТ ДУРАЧКА РЕКА	139
Бојан ПЕТКОВСКИ ФИЛМУВАНА РЕКОНСТРУКЦИЈА НА ОБРЕДОТ ЛАЗАРКИ ОД ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ ДОЛНИ ПОЛОГ	143
Дени СИНАДИНОВСКИ ВЕЛИГДЕНСКИТЕ ОБРЕДНИ ИГРИ ОД ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ ПОРЕЧЕ И НИВНИТЕ ЕТНОКОРЕОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ	149
Иво СОЛДАТОВИЌ ЖИВОТОТ И ДЕЛОТО НА ДРАГАН ЃАКОНОВСКИ-ШПАТО	155
Мирослав МИЛКОВСКИ МУЗИКАТА НА ЧИК КОРЕА	163

781.7:[784.4:78.085.7(497.722)]
398.8(497.722)

ОРОВОДНАТА ПЕЈАЧКА ТРАДИЦИЈА ВО ПРЕДЕЛОТ ДУРАЧКА РЕКА

Тијана ЈАНЕВСКА¹
¹ tijanna_jan@hotmail.com

Апстракт: Ороводната пејачка традиција во етничкиот предел Дурачка Река како дел од животот на луѓето. Ороводните песни се дел од обредната традиција, како и дел од секојдневието на луѓето. Карактеристично е што и самиот поим ни укажува на синкретизам помеѓу песната и ороото. Најчесто се изведуваат за празнични пригоди, но може да бидат и од забавен карактер. Игоорниот образец е секогаш од типот на ороото *Лесното* или со едноставни синхронизирани движења. Песните можат да бидат едногласни или двогласни, а начинот на изведба е најчесто антифоно во групи.

Клучни зборови: етнографска поставеност, ороводна песна, структура на игоорен образец, начин на изведба, антрополошка позиција, функција, примена, инструментална придружба.

Вовед

Ороводната песна како синкретична форма се појавува во повеќе етнички предели во Македонија. Најзастапена и сè уште во изведба се сретнува претежно во источните делови на Македонија, односно во Источното игоорно подрачје. Ороото и песната се неизбежен сегмент од традицијата и тие претставуваат средство за изразување на чувствата. Се изведуваат самостојно, но често кога има недостаток од инструментална придружба, ороото и песната се изведуваат во една синкретична форма. Најчесто ги изведуваат жени, во чети, едногласно и двогласно, а игоорниот образец е од типот на ороото *Лесното*.

1. ЕТНОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ ДУРАЧКА РЕКА

Етничкиот предел Дурачка Река според обредната традиција спаѓа во Шопско-брегалничката етнографска целина, додека според игоорниот репертоар и стилските карактеристики на игоорната традиција спаѓа во Источното игоорно подрачје. Се наоѓа во непосредна близина на градот Крива Паланка, односно во средишниот дел на Осоговските Планини. Во овој предел влегуваат селата Дурачка Река, Б'с, Станици и Дренак (Јаневски, 2013: 67).

Дурачка Река е планински предел, па затоа населението таму го нарекуваат *Шопи*. Тоа е термин кој се користи за планинските луѓе и често се употребува во негативна конотација (*Шоп – прост*), но често со овој термин луѓето гордо си ја искажуваат својата вредност и способност (*Шоп како тон*). Во овој предел обединувачки фактор е женската згорна облека *мубе*, според која и девојките од овој предел ги нарекуваат *Горноцупки*.

Дурачка Река граничи со пределот Источен дел на Славиште, каде од аспект на традиционалната игра може да се согледаат сличности во игоорниот репертоар, а игоорната база и терминологијата на ората е иста. Ако се земе фактот за поставеноста на селата во Дурачка Река, односно разбиениот тип на селските маала, тогаш и просторот за игра не е како во другите селски средини од збиен тип. Кај овие села просторот за игра најчесто претставува некоја посебно одбрана ливада што во некои села најчесто е вакуфска (црковна) и на тоа место се одвиваат големите собори или во манастирскиот комплекс Св. Јоаким Осоговски, кај Крива Паланка. (Јаневски, 2013: 67)

Инструменталната придружба на ората најчесто била со *гајда* или *гусла* (кемане), но сретнуваат и *тамбура* и *шупелка*. Главна карактеристика на орската традиција е називите на ората да се добиваат по бројот на стапките на изведување, на пример: *Тројка*, *Четворка*, *Шестица*, *Осмица* итн. (Јаневски, 2013: 67) Но, исто така називите на ората се добивале и според првиот стих на песната која се изведува истовремено со ороото. Михаило Димовски овие ороводни песни ги класифицира во шопскиот етнопоен, и ги карактеризира со брзи движења и тропливи чекори. (Димовски, 1996: 281)

2. ОРОВОДНИ ПЕСНИ

Народното оро е нераскинливо сврзано со народната музика и песна, тоа претставува единствен израз на расположенијата и чувствата предадени преку ритам, мелодија, говор и движење. (Пајтонџиев, 1937: 49) Македонските ороводни песни во животот на

традиционалната селска заедница се тесно поврзани со особеностите на локалните системи на народната обредно-пејачка култура. (Величковска, 2012: 28) Авторката Величковска наведува дека ороводот, односно „хороводот“ претставува древна масовна игра кај словенските народи која е проследена со песни и драмски дејствија. (Величковска, 2016: 8) Ороводните песни се сретнуваат како дел од соборката, но и обредната традиција. Тие всушност претставуваат синкретизам на орото и песната, односно взаемно изведување на игроорен образец и песна. Карактеристично е што ороводните песни настанале поради недостаток од инструментална придружба, односно кога немало кој да свири на инструмент, жените и мажите ората ги изведувале во придружба на песна. Сестрите Јанковиќ ороводните песни ги опишуваат како песни со хумористичен карактер, односно песни преку кои се искажува хуморот. (Јанковиќ, 1939: 22) Овие песни најчесто се изведуваат и за време на свадбените обичаи кога жените сами прославуваат во куќата на невестата. Карактеристично е што ороводните песни можат да се изведуваат на повеќе начини, и тоа може да се пеат едногласно или двогласно, во една, две или повеќе чети, односно антифон начин на пеење каде првата чета ја изведува строфата, а потоа сите останати чети ја повторуваат, или пак првата девојка ќе ја извика строфата, додека пак останатите девојки ќе ја повторат. Се смета дека најстариот начин на пеење е антифониот начин на пеење, преку кој се создало и двогласното пеење со преклопување на четите, односно преплетување на вокалите од првата и втората чета.

Ритмичката структура на ороводните песни е едноставна од 2/4 или 4/4 такт, а се изведува едноставен игроорен образец од типот на орото *Лесното*, или во Дурачка Река познато како *Рамната*.

Ороводните песни најчесто се изведуваат во отворен круг кога се од соборски карактер, но се изведуваат и во затворен круг кога се од обреден карактер. Антропологијата на игроорците е најчесто држење за појас, држење под рака, држење на рацете во преплет одзади или пак држење за рамо кое се сретнува кај мажите. Не секој бил учесник во ороводните песни, тоа секогаш биле жени кои имале поголема пејачка способност, а прва на орото секогаш стоела онаа која имала најдобар вокал.

Впечатливо за Дурачка Река, но и за целото Источно игроорно подрачје е што при теренските истражувања младите генерации сè уште ги ставаат во примена ороводните песни. Така Оливера Ангеловска која е родена 1985 година во с. Станци, укажува на фактот дека на селските собори жените и мажите сè уште ги изведуваат ороводните песни, најчесто на празниците во дворот од црквата. Нејзината свекрва пак, Даница Ангеловска ни го потенцираше начинот на изведба на песните, таа вели: „*Жените ќе ги извикат песната, а м'жите ќе ги врќет*“, односно жените ја започнувале песната, додека пак мажите ја повторувале, таков пример ни е песната *Никола гајле големо*. Се играла на големите верски празници како Велигден и за време на селските слави. Игроорниот образец е од типот на орото *Рамната*, или познато како „*Три напред, едно назад*“. Се држеле за појас, танец во танец, во внатрешниот танец играле жените, а во надворешниот мажите. Се игра на цело стапало, потклекнати и со истакнати балансирања во колената. Жени ја започнувале секоја строфа, додека пак мажите ја повторувале, се пеела двогласно каде првиот на орото ја пее мелодиската линија на песната, додека пак сите останати *слагаат*, односно го придружуваат главниот вокал пеејќи бордун, односно мелодиска линија на еден тон.

Точи вода Доне е една од песните со покарактеристична мелодиска линија која се сретнува во повеќе краеве на Македонија. Ова е ороводна песна која се изведува за време на селските собори. Ја изведуваат жени и девојки фатени под рака, а орото го движат кон десно. Првата на орото ја извикува песната, а сите останати ја повторуваат по неа. Оваа песна е со една мелодиска линија, односно се изведува едногласно.

Точи вода Доне, бегај дома,
 точи вода Доне, бегај дома.
 Оздол иде Доне, силна војка,
 силна војска Доне, векир тројска.
 Ќе те фатат Доне, ќе те грабат,
 ќе те фатат Доне, ќе те грабат.

Стојне бре девојче и *Берејки руке по коприне* се машки ороводни песни. Тие се со соборски карактер и ги изведуваат мажи и момчиња фатени за рамо. Се играат на образец од *Рамната*, и се пеат во два гласа, мелодиска линија и бордун. За разлика од женските ороводни песни, тука не е застапен антифониот начин на изведување (во чети), туку сите мажи ја пеат песната заедно. Првите на орот се секогаш и најдобрите вокали и тие ја пеат главната мелодиска линија на песната.

Покрај ороводните песни кои се изведувале со образец од орот *Рамната*, има и песни кои се изведувале со посложени игроорни обрасци како од орот *Тројката* и *Четворката*. Такви се песните *Чича Гера сирење* и *Ој мори Маро Дилиндаро*.

Чича Гера, чича Гера, сирење,
Чича Гера, чича Гера, урда.
Стрина Гера, стрина Гера, сирење,
Стрина Гера, стрина Гера, урда.

Оваа ороводна песна уште ја нарекуваат и *Црногорката*, бидејќи мелодиската линија и игроорниот образец се многу слични со истоименото оро од етничкиот предел Скопска Блатија. Оваа песна се изведува на игроорен образец од орот *Тројката*, што и самото име ни укажува на начинот на изведување, три стапнувања кон десно и три стапнувања кон лево. Ја изведуваат жени и девојки за време на селските собори, а се држат со рацете во преплет одзади. Ја изведуваат едногласно, антифоно во чети.

Ој мори Маро Дилиндаро,
ој мори Маро Дилиндаро,
Кој ти купи огледало,
кој ти купи огледало?
Ете две, ете две,
уште две – четири.

Последниот стих од песната ни укажува и на тоа дека игроорниот образец е ист како од орот *Четворка*, четири движења кон десно и четири движења кон лево. Ја изведуваат претежно мажи, но во понов период се сретнува и во изведба на жени. Орот се движи во десно, а држењето е за појас. Ова е едногласна песна, се сретнува антифона изведба, но и изведба на песната во една група.

Неспособноста или неталентот за играње порано бил голем срам. Не само што било срамота да не знаеш да играш, туку преку тоа се утврдувала интелигентноста и способноста кај луѓето. Како дел од секојдневието на луѓето, за оваа пригода се играле ороводни песни со хумористичен карактер преку кои ги исмејувале оние кои биле помалку талентирани за играње. Душанка Ѓорѓиевска вели: „*Ааа, кој не знајше да игра, тоа беше срам! Па кад ќе га виде м'жите дека не го играе на право одма ќе га извикаја онаја песната Кој не знае Заврзлама, нека иде у кафана.*“

Кој не знае Заврзлама,
нека иде у кафана,
нека иде у кафана,
да му пукне главана.

Љубовта била еден од главните мотиви за опејување во минатото. Па така на соборите кога ќе се бендисале некое момче и девојче, нивните другари и другарки се фаќале на орот и ја заигрувале ороводната песна *Заспало девојче*. Девојките фатени под рака, а момчињата за рамо, во едно оро, првата половина девојки, а втората момчиња, антофоно ја изведувале песната, прво девојките, па момчињата. Ја играле на образец од *Рамната*, ниско на цело стапало со потклекнување и балансирање во колената. Карактеристични за оваа песна се украсите на исфрлање на слободната нога и кај момчињата и кај девојките.

Заспало девојче,
заспало девојче,
близу до бекарче,
близу до бекарче.

Свадбата како еден од најважните и најзначајните моменти во човековиот живот, изобилува со најмногу обичаи, песни со магиски дејствија. По посватувањето на двете семејства, се подготвуваат за свадбата. Со сите свои адети, така и земањето на невестата од

татковиот дом се обележува на посебен начин. Кога невестата за прв пат ќе ја извадат во невестинска носија од татковиот дом, пред да ја качат на коњ, младоженецот и побратимите ја изведуваат ороводната песна *Заврти коло Севде*, а невестата со посестримите го играат орото *Рамната*. Песната ја изведуваат само мажите, едногласно на еден здив, додека пак жените само играат. Жените се фатени под рака, додека пак мажите се фатени за појас или за рамо. Играат во два засебни танца на поголема оддалеченост.

Заврти коло Севде де,
заврти коло Севде.
На куде мене Севде де,
на куде мене Севде.

Ороводните песни како дел од секојдневниот живот на луѓето имаат голема улога во искажување на емоциите. Тие секогаш се од забавен карактер за да се исполни и да се истакне способноста на луѓето. Се изведуваат на игроорен образец од типот на орото *Рамната*, каде играат посмирено, поткликнати и со баланси во колената, додека пак некои од ороводните песни се изведуваат на игроорни обрасци од други ора како *Тројката* и *Четворката*, и тогаш стилот на играње се менува, играат на цело стапало со *трусање*, треперење на телото и со потскокнување. Во зависност од тематиката на песната се одредува и кој ќе ја изведува, мажи, жени или мешано, но преовладува женската изведба на ороводните песни. Некои од овие песни може да бидат и во музичка придружба на гајда, но тоа многу поретко, всушност тие настанале за гласот да биде во замена на инструментот кога на селските собори немало инструменти. Жените најчесто се држеле под рака или за појас, а поретко се сретнува и држење на рацете во преплет одзади, додека пак мажите се држат за појас, а почесто и за рамо. Содржината на песните може да биде љубовна, хумористична, а најчесто се опејувале доживувања од секојдневниот живот.

Користена литература:

1. Величковска, Р. (2012). *Македонското традиционално народно пеење*: Скопје.
2. Величковска, Р. (2016). Ороводната пејачка традиција во Кратовскиот регион, *Зборник на трудови VIII: Илинденски денови – Битола*.
3. Димовски, М. (1996). Народните ора и орската традиција, *Етнологија на Македонците*: Скопје.
4. Јаневски, В. (2013). *Етнокоролошки карактеристики на македонските народни ора (по избрани примери)*: Скопје.
5. Јанковић, Љ. Д. (1939). *Народне игре књига III*: Београд.
6. Пајтонџиев, Ганчо. (1937). *Македонски народни ора*: Македонска книга. Институт за фолклор „Марко Цепенков“. кн. 1. Скопје.

Информатори:

Ана Величковска, родена 1947 година во с. Дурачка Река, живее во с. Дурачка Река.
Даница Ангеловска, родена 1960 година во с. Станци, живее во с. Станци.
Оливера Ангеловска, родена 1985 година во с. Станци, живее во с. Станци.
Душанка Ѓорѓиевска, родена 1961 година во с. Станци, живее во с. Станци.
Даница Ангеловска, родена 1950 година во с. Кркља, мажена и живее во с. Станци.